-૨૨૨૬

संपलक्ष्मी संवाद.

ક. દલપતરામ ડાહ્યાભાઇયે.

બનાવ્યો.

તે

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઇટિયે,

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો.

अमदावादमां

પાનકોરને નાકે બંધારા ઓળમાં "સત્યપ્રકાશ પ્રેસમાં" કુબેરદાસ પાનાચંદ છાપ્યો.

સંવત ૧૯૩૨. સન ૧૮૭૬.

આવૃત્તિ ચોથી.

કિંમત દોઢ આનો.

સંપલક્ષ્મી સંવાદ.

દોહરા.

પ્રગટ જગત જેણે કર્યું, ધરૂં તેહનું ધ્યાન;
સંપલક્ષ્મિ સંવાદની, કથા શુણો સઉ કાન. ૧
આ અવસર આ દેશમાં, સંપ ન દીસે લેશ;
ઘરમાં કુળમાં નાતમાં, કરે કુસંપ કલેશ. ૨
બને ન ધણિધણિયાણિને, બિજા તણી શી વાત;
દુખમાં તેથી દેખિયાં, દેશી જન દિનરાત. ૩
સૌ જન મન ધનને ચહે, ન ચહે સંપ જરૂર;
કાંઈ ન કરે કુસંપથી, એ અજ્ઞાનજ ઉર. ૪
તે કારણ કહું કલ્પિને, સંપલક્ષ્મિ સંવાદ;
શુણિને સજ્જન સમજશે, વળિ તજશે વિખવાદ ૫
શેહેર સરસ મનસાપુરી, જીવક રાજા જ્યાંહ;
નિર્ધનસા નામે કરી, વસે વણિક તે માંહ. ૬
કલેશી તેની કામિની, ઇચ્છે ભૂષણ અંગ;
કડવાં કથન કહી કહી, સદા લડે પતિસંગ. ૭
પીટયા તુજને પરણિને, શું પામી હું સૂખ;
ખાવા પૂરણ પેટ નહિં, ભોગવું અરધી ભૂખ. ૮
હાથે ચૂડો હેમનો, હઇડે મુકતા હાર;
તે સ્વપને નહિ સાંપડયાં, એળે ગયો અવતાર. ૯
બહુ રળિ રળિને નર બીજા, ઘાણા ઘડાવે ઘાટ;

હું રાખું તુજ જીવતાં. અન્નતણા ઉચ્ચાર. ૧૦

ચોપાઈ.

કહ્યાં કથન કામનિયે મૂખ, શેઠ શુણી દિલ લાગ્યું દુઃખ;
વનિત તજી વિચર્યો તે વાર, માંડ્યુ તપ જઈ વનમોઝાર. ૧૧
કિધું જતન શિવ મળવા કાજ, રિઝયા રૂડા રામેશ્વર રાજ;
કહે મહેશ વણિક વર માગ, ભલાંજ પ્રગટયાં તારાં ભાગ્ય. ૧૨
સાહ કહે શિવ થયા પ્રસન્ન, ધારૂં એટલું આપો ધંન;
સઘળું જો થકિ પામું સૂખ, દેખું નહિ કો દિનમાં દુઃખ. ૧૩
એ શુણિ શંભુ વિચારે ઉર, જાણાય આ અજ્ઞાનિ જરૂર;
માગે સુખથી ધન મુજપાસ, સમજે છે ધનમાં સુખવાસ. ૧૪
સંપવિના ધન શું સુખ કરે, ધીરજ ધારિ વિચાર ન ધરે;
વળિ શિવજી ઉચર્યા શુભ વેણ, દાસતણા દિલમાં સુખદેણ. ૧૫
જા તું વણિક નગર કર વાસ, પરિપૂરણ હું પૂરિશ આશ;
વળિ સાંભળ શુભ બીજી વાત, પ્રગટે જ્યારે કાલ પ્રભાત. ૧૬
નજરે તું નવિ દેખિશ નાર, પછી પુરૂષ પેખિશ તે વાર;
તે પાસે માગિશ તું જેહ, તુરત તને સાંપડશે તેહ. ૧૭
એમ કહિ શિવજી થયા અદર્શ, હઇડે વણિક ન પામ્યો હર્ષ;
ઉર ધરિ મેં શંકરની આશ, તેણે બતાવ્યું બીજા પાસ. ૧૮
શિવ પણ દીસે લોભી સહી, કોડી ઘરની કાઢે નહીં;
માગે માનત રોકડિ સાર, આપે ફળ ધંધે ઉધાર. ૧૯
એમ ઉચરતો જન તે જાય, ફિરતા તો મનમાં નવ થાય;

દ્રવ્યવિના દુખ દેશે નાર, એમ વિચારી વરચો પુર બહાર. ૨૦

દોહરા.

સ્ત્રી બાળક પક્ષી પશૂ, એમજ પુરૂષ અધીર;
તરૂફળ કાચું તોડતાં, ધરે ન ધડિયે ધીર. ૨૧
જે જન ફળ પાકે જમે, સ્વાદ સરસ લે સોય;
બહુ તરૂ ઉપજે બીજથી, હાણ અપકવે હોય. ૨૨
વડો અધીરો વાણિયો, બેઠો નગર બહાર;
જામની કાઢી જાગતાં, વિધ વિધ કરી વિચાર. ૨૩
આદિત્ય ઊગે ઉઠિયો, ત્યાં જઈ ગંગાતીર;
કર પદ મુખ શુદ્ધી કરી, નાહ્યો નિર્મળ નીર. ૨૪
વસ્ત્ર ધરી વીચારિયું, વળિ તપ કરૂં વિશાળ;
તેજ વખતમાં ત્યાંકણે, સ્ત્રી દીઠી તતકાળ. ૨૫

ચરચરી છંદ.

ધરતી પદ ધમધમાક, ઝાંઝર ધ્વનિ ઝમઝમાક,
ઠણણણણણ ઠમઠમાક, ઘોરે ઘણિ ઘૂઘરી;
ઝળળળ મુખ કાંતિ ઝળક, ખળળળ ભુજ ચૂડ ખળક;
ભળળળ શશિ ભાલ ભળક, નથડી નાકે ધરી;
થનગન તન ચાલ ચપળ, બણિ ઠણિ શણગાર સકળ,
ઘણણણણણ ઘોર અકળ, કીધો ચાલે કરી;
તાતા થૈ કરતિ ગાન, નાચતિ નટવી સમાન;

તિગડતા તિગડતાક તાન, સજતી તે સુંદરી. ૨૬

દોહરા.

ભોળી આંખો મદ ભરી, ભૂલી તનનું ભાન;
શરમ ધરમ સંક્ષેપ છે, અતિ ઝાઝું અભિમાન. ૨૭
દુનિયાને નહિ દેખતી, ઠરે ન પગ થિર ઠામ;
વેદ વેદ મુખ બોલતી, ભોળી સુંદર ભામ. ૨૮
પાછળ પટ સંકોરતી, આગળ ઢાંકે અંગ;
પગ ઉઘાડા પાછાય, મારા ન જુએ ઢંગ. ૨૯
પૂછ્યું વણિકે પ્રીતથી, તે નારીને ત્યાંહિ;
કોણ તમે છો ક્યાં થકી, આજ પધાર્યાં આંહિ. ૩૦
શુણિ બોલી તે સુંદરી, હું લક્ષ્મી જગમાત;
આવી તુજ કારણ અહીં, શિવ પ્રેરી સાક્ષાત. ૩૧

ચોપાઈ.

આવિશ તુજ ઘરભણિ હું આજ, સારિશ ધનનાં સઘળાં કાજ;
શુણિ હરખ્યો સા નિર્ધન નામ, ત્યાં પૂરૂષ દીઠો તે ઠામ. ૩૨
નેણ શિતળ સ્નેહે ભરપૂર, દેખો આનંદ ઉપજે ઉર;
મુખમાં વાણી મધુરી ઘણી, તોડે અડચાણ રસ્તા તણી. ૩૩

સવૈયો.

પોપટ કોકિલ મોરનિ વાણિ, કહે સગળા કવિરાજ વખાણી;

કામની કંઠ વખાણ કરે કઈ, બાળક બોલિ સુ તોતળિ જાણી;
મોરલી નાદ ધિમો ઘનગાજ, કહે કઈ મીઠિ કવીનિ કહાણી,
એ સહુ વાદ વૃથા જગ મધ્ય, મિઠી સઘળા થકી સંપની વાણી-૩૪

દોહરો.

મોરલિ નાદે નાગ જ્યમ, ડોલે દ્વેષ વિસારિ;
સંપનિ વાણી સાંભળી, સૌ રીઝે સંસારિ. ૩૫

સવૈયો.

કુત્સિત કાગ કપોતનિ વાણિ, કહે સઘળા કવિયો અવખાણી,
શ્વાન મહીષ મની અજશબ્દ, કહે વળી બ્રહ્મ કવીની કહાણી;
ગર્ધવ ગીધ ઉલૂક ગીરા, જગમાં અપશુકન કરી જન જાણી;
એ સહુવાદ વૃથા દલપત્ત, કહે બડિ ક્રૂર કુસંપનિ વાણી. ૩૬

ચોપાઈ.

નર રૂડો નિરખી નિરધાર, એ પ્રતિ વણિકે કર્યો ઉચ્ચાર;
શાવિ પધાર્યા શું તમનામ, કહો અહીં આવ્યા શે કામ. ૩૭
હું છું સંપ હરીનો દાસ, પુરારિયે પ્રેર્યો તુજ પાસ;
જો હુંને લક્ષ્મીમાં જેહ, તત્વ સમજ તું તો લે તેહ. ૩૮
સાહુ કહે તુજમાં શો માલ, લક્ષ્મી લઇને થાઉ નિહાલ;
બોલ અધિક તારૂં બળ હોય, વળી વિચારી સમજું સોય. ૩૯

દોહરા.

સંપ કહેછે શેઠ તું, વિચાર મારી વાત;

સંપતણો મહિમા સદા, વિશ્વ વિષે વિખ્યાત. ૪૦
સૃષ્ટિ સમે સૌ માનવી, વસતાં વન મોઝાર;
બિહિતાં એક બિજા થકી, નોતો સંપ લગાર. ૪૧
પહેરણ છાલો પાનડાં, ખાવા વનફળ ફૂલ;
વનમાં વશિને વેઠતાં, દેહે દુઃખ અતુલ્ય. ૪૨
પછિ આપી પરમેશ્વરે, સંપ તણી મતિ સાર;
એક બિજાનિ સહાયથી, બન્યાં ભલાં ઘરબાર. ૪૩
જેમ સુસંપ વધ્યો ઘણો, અડચણ ભાગી એમ;
બાંધ્યા બંદોબસ્ત બહુ, જન દુખિ થાય ન જેમ. ૪૪
અબળ સબળ સૌ સુખિ થયાં, દુઃખ ગયું સૌ દૂર;
તે કારણ સૌ સંપનુ, જાણો તમે જરૂર. ૪૫
સંપ થકી સુખ સંપજે, સંપથી જાય કલેશ;
જે નરને ઘર સંપ નહિ, લેશે સુખ નહિ લેશ. ૪૬
તે માટે તુજને કહું, અંતર રાખ્ય ઉમંગ;
લાલચ મેલી લક્ષ્મીની, સંપતણો સજ સંગ. ૪૭
સાંભળી ભાષણ સંપનું, ચડી રમાને રીસ;
બોલિ ઉઠી બેબાકુળી, કોપ્યો જાણે ફણીશ. ૪૮
સાંભળ મુરખા સંપ તું, આણે કેમ અભિમાન;
નિર્ધનિયો નર લોકમાં, ક્યાં પામ્યો સન્માન. ૪૯
ધનથી મન ગમતું મળે, સુખ સૌ ધનને સાથ;
સર્વ રહે સેવક થઈ, હોય દ્રવ્ય જો હાથ. ૫૦
થળ થાનક જળ ધન કરે, જળ થાનક થળ થાય;

ઉજાડ વડા અરણ્યમાં, ધનથી શેહેર વસાય. ૫૧
વણકર ધનને વાસતે, આપે વસ્ત્ર અપાર;
ધનકારણ સોનાર પણ, સરસ ઘડે શણગાર. ૫૨
પામર ઉચકે પાલખી, બેસે ધનિનાં બાળ;
હુકમ ચલાવે હામ ધરિ, પૈસાથી મહિપાળ. ૫૩
સંપ કરીને શૂદ્રજન, ઉપજાવે તરૂ થોક;
ભલાં ભલાં ફળ ભોગવે, લક્ષ્મી વાળા લોક. ૫૪
આજ પછી અભિમાનના, બોલીશ માં મુખ બોલ;
નહિતો નિર્લજ તું થશે, નરણા સરખે તોલ. ૫૫

છપા.

સંપ કહે શુણ રમા, જનમ તારો હું જાણું;
વળિ જાણે સૌ વિશ્વ, કેમ વિસ્તારી વખાણું;
પય ખારાની પુત્રી, ભયંકર વિષની ભગની;
વિષ કરતાં વિશેષ, ઉઠે સંભારે અગની
વિષ પ્રાણ હરે પોતે મરી, કરે એકને ક્લેશ છે;
તેં જીવતી રહીને જગતમાં, દિધા ઉજાડી દેશ છે. ૫૬
કૌરવ પાંડવ કૂળ, મૂળથી નાંખ્યાં મરડી;
રાવણનું પણ રાજ, ઝડપ તેં નાંખ્યું ઝરડી;
બહુ રાજાનાં રાજ, સંપ તજવાથી તુટયાં;
સરસ હતા સુલતાન, સંપ ફીટે ઘર ફૂટયાં;
પરિપૂરણ લક્ષ્મી પામિને, સંપ વિના નહિ સુખિ રહે;

નિજ ઘરમાં ઘણા કુસંપથી, મોટા પણ મરવા ચહે. ૫૭

દોહરો.

હરના ઘરમાં હરઘડી, થતું હશે તોફાન;
સંપ ન દેખી શંકરે, પિધું હશે વિષપાન. ૫૮

છપા.

ગિરિજા ગંગા સોકય, હશે હરશોજે લડતી;
ઈંદુ અગ્નિની જ્યોત, પરસ્પર નિશ્ચય નડતી;
વાઘ વૃષભને વેર, મોર મણીધરને મારે;
સિંહ હાથિનું શીર, તોડવા તુરત વિચારે;
શિવ સેવક દાનવ દેવ બહુ, મારા મારી કરી મરે;
ઘરમાં એવો કજિયો ઘણો, સહન થયો નહિ શંકરે. ૫૯
સપ્ત ધાતુમય સરસ, શૈલ કૈલાશ વસે હર;
ધનપતિ ધાર્યો મિત્ર, કરે આશા કિંનર નર;
લંકા સરખાં લાખ, દાસને બખશિશ દેછે;
ગરૂઓ પુત્ર ગણેશ, રિદ્ધિ જેથી જન લેછે;
પણ બે બેપર ચડબડ કરે, પલંગ ત્યાં કુણ પાથરે;
શિવ શયન કરે સમશાનમાં, ભીખ માગિ ભોજન કરે. ૬૦

દોહરો.

તન રોગી શિર શત્રુતા, જર આવે ને જાય;
પણ જો સંપ કુટુંબમાં, શીતળ રહે સદાય. ૬૧

છપ્પો.

જુઓ ઈંદુને અંગ, રોગ ક્ષય લાગિ રહેછે;
રાહુ સમો શિર શત્રૂ, વાર ઘણિ ઘેરી લેછે;
કાળું લાગ્યું કલંક, વિરહણી ગાળો આલે,
ચોથ તિથીમાં લોક, સક્રૂ આડી કરિ ચાલે;
વળિ તેજ પ્રતાપ વધે ઘટે, કલેશ કદી નવ મન કરે;
જોઈ સંપ કુટુંબ નક્ષત્રપતિ, સદા શિતળ થૈને ફરે. ૬૨

દોહરા.

સંપ વિના સુખિ હોય જન, સૌ પૂરે જો સાખ;
તો પરિ પૂરણ પેટ ભરિ, રમા ગરવ તું રાખ. ૬૩
જગમાં બહુ જન ધન વિના, સંપ થકી સુખવંત;
સાખ પુરે સંસારમાં, એની લોક અનંત. ૬૪
તો તારૂં અભિમાન તજી, રહેજે શરમ સમેત;
વગર વિચાર્યું બોલતાં, ફોગટ થઈશ ફજેત. ૬૫
સાખ ન પૂરે સર્વતો, બહુ બકવે શું થાય;
આપ બડાઈ આપમુખ, ગંડક લોકો ગાય. ૬૬

ચોપાઈ.

કર બકવા તું સંપ કુપાત્ર, મુજ આગળ તુંછે કુણમાત્ર;
વસું વિષ્ણુને અરધે અંગ, નહિ લવવા લાયક તુજ સંગ. ૬૭
અતિ જનમાં પામ્યો અપમાન,સમજ્યો નહીં ન આવી સાન;

કાઢયો રાવણે પકડી કેશ, દુરજોધને તજાવ્યો દેશ. ૬૮
જાદવના કુળમાં પણ જઈ, નાઠો અંતે નિર્લજ થઇ;
રહિ ન શક્યો જ્યાં મારૂં રાજ, નિર્લજ તને ન આવે લાજ. ૬૯
જે જગમાં જન તારા હોય, તે મુજ સેવક તુલ્ય ન કોય;
તેનો કર તું ચિત્ત વિચાર, એ પછિ અદકો કર ઉચાર. ૭૦
જો ધનવંત સભામાં જાય, સકળ સભાસદ ઊભા થાય;
આપે વળી ઉત્તમ આસંન, નહિ સન્માન લહે નિર્ધન. ૭૧
ધનિના બાળક નહાનાં વરે, નિર્ધનનાં કુંવારાં ફરે;
સૌકો સગા સધનના હોય, નિર્ધનિયાનું ન થશે કોય. ૭૨
વસે શ્રીમંત હવેલી કરી, નિર્ધનની દીસે છાપરી;
સરે સિપારસ રાજ દ્વાર, ગાંઠે જેને ગરથ અપાર. ૭૩
નિવડે ધનવંતાનો ન્યાય, જન નિરધનિયો માર્યા જાય;
લક્ષ્મી વિના શ્રી વિષ્ણુ જેહ, સમર્થ રહિ શકે નહિ તેહ. ૭૪

દોહરો.

સંપ કહે તે સર્વ તુજ, ફંદનિ વાતો ફોક;
સંપ વિના શ્રી વિષ્ણુ પણ, સદાય પામે શોક. ૭૫

છપા.

સંપ વિના ગોલોક, શોક રાધા વિરજાનો;
સંપ વિના સંતાપ, રૂકમાણી સત્યભામાનો;
સંપ વિના શ્રીરામ, વસ્યા સીતા લઇ વનમાં

સંપવિના મૃગ મારિ, આઇ સીતા ખળજનમાં;
મહા સમર્થ તે પણ સંપ વિણ, લહે દુઃખ લક્ષમીપતી;
એવાને આંસું આવિયાં, કહો મનુષની કુણ ગતી. ૭૬
કૌશળદેશ નરેશ, જગત દશરથને જાણે;
સહિત રામ સુત ચાર, વડા કવિ વિવિધ વખાણે;
લક્ષ્મી મળી અલક્ષ, ભલાજન કિરતી ભાખે;
કૈકે ને કૌશલા, રાણિયો સંપ ન રાખે;
નૃપ મોત વિના મૃત્યુક થયું, સંપ વિના સુત વન ગયા;
વળિ જગમાં જુઓ વિચારિને, સંપ તજી સુખિ કો થયા. ૭૭

દોહરો.

સંપ શુણો કમળા કહે, તજ અભિમાન અભંગ;
સ્વતંત્ર શુખ જન જો ચહે, તજે તુરત તુજ સંગ.

છપા.

કિસકંદાપુરિ ભૂપ, વાળિ સુગ્રિવ બે વાનર;
સેવ્યો જ્યાં લગિ સંપ, સૂખ પામ્યા ન સ્વતંતર; ૭૮
કાપિ સંપનું નાક, તજ્યો સુગ્રિવને જ્યારે;
રાખ્યું સ્વતંત્ર રાજ, વાળિ સુખિ વસિયો ત્યારે;
સુગ્રીવ વાળિને મારિ વળિ, નિષકંટક સુખ અનુસરે;
નર ચહે પદવિ પૃથિનાથની, સંપ રાખિને શું કરે. ૭૯
જો લંકાપુરિનાથ, રાય રાવણ જગ જાણે;

કુંભકરણ ભડ ભ્રાત, વિભીષણ બિજો વખાણું;
સંપ્યો એકે સંપ, મુઓ તે રાવણ સાથે;
તજ્યો વિભીષણ સંપ, છત્ર માંડ્યું નિજ માથે;
જે તજે સંપ તે નૃપ બને, ન તજે નોકર થઈ ફરે;
નર ચહે પદવિ પૃથિનાથની સંપ રાખિને શું કરે. ૮૦

દોહરા.

સ્વાદ હશેજો સંપમાં, હરડે જેવી હોય;
કરશે ગુણ કોઈ અવસરે, કહે તુરત નહિ કોય. ૮૧
ધનનો સ્વાદ સરસ ઘણો, સાકરને અનુસાર;
મીઠી લાગે મૂખમાં, લઈ ચાખતાં લગાર. ૮૨
સંપ કહે સાકર વિષે, કુસંપ ગંધક તેલ;
મળતાં કાળો કોયલો, નિરખ્યો નકી બનેલ. ૮૩

છપા.

સંવત તેર ત્રેપન, સાળ વિક્રમની જ્યારે;
દિલ્લિ અલાઉદ્દીન તખતપર બેઠો ત્યારે;
મંત્રી મલેકજેબ રાજ્ય લેવા રૂચિ જોડી;
વિખવાઈ માર્યોશાહ, શાહજાદા ચખફોડી;
પણ એક માસ દિન પંચ સુખ, ભોગવિ ભુંડિ રિતે મુઓ;
તજિ સંપ નહીં સુખ સંપજે, જરૂર વિચારીને જુઓ. ૮૪
દિલ્લી આદિક દેશ, થયા જગમાં નૃપ જે જે;

સેવ્યો નહિ જો સંપ, મુઆ વણમોતે તેતે;
કોઇને કુંવરે હણ્યો, હણ્યો કોઇને નિજ ભ્રાતે;
કોઇ પ્રધાને હણ્યો, હણ્યો કોઇને પિતુમાતે;
શુભ રીતે સંપ ન સેવતાં, રાજા રાંક પિડાયછે;
ધનથી સુખ કો નથિ ધારતું, સંપ થકી સુખ થાયછે. ૮૫

દોહરા.

નારદને પર્વત રૂષી, મતિવંતા બે મિત્ર;
કન્યાકાજ કુસંપથી, આપ થયા અપવિત્ર.
થતો સ્વયંવર સાંભળી, ઉર ધરિને અભિલાષ;
એક બિજાથી અણછતા, પહોચ્યા વિષ્ણુ પાસ. ૮૭
જૈ નારદ જગદીશને, ભણે શુણો જગભૂપ;
સમે સ્વયંવરને વધે, રૂડું મારૂં રૂપ. ૮૮
પર્વત રૂષિનું ત્યાં પ્રગટ, મુખ મર્કટનું થાય;
વનિતા તેને નવ વરે, પર્વત પાછો જાય. ૮૯
તથાસ્તુ બોલ્યા ત્યાં હરી, નારદ ગયા નૃલોક;
પર્વતરૂષિ આવ્યા પછી, રૂજેત થાવા ફોક. ૯૦
કરજોડી હરિને કહે, દો મુજને વરદાન;
કાયાની કાંતી વધે, સૂરજ કોટિ સમાન. ૯૧
નારદનું તો ત્યાં નકી, મર્કટ સમ મુખ થાય;
તથાસ્તુ બોલ્યા તે શુણી, રાજિ થયા મુનિરાય. ૯૨
મંડપમાં મુની બે ગયા, સંપ તજી અહિ સૂખ;

સુંદર રૂપ શરીરનાં, મર્કટ જેવાં મૂખ. ૯૩
ભયપામી બહુ ભાળતાં, કન્યા તો તે કાળ;
પાછી નાઠી પદમાણી, વદન દેખિ વિકરાળ. ૯૪
તેતો ત્રીજાને વરી, રૂષિ બે ગયા નિરાશ;
કુસંપ કાંયે નવ સરી, એકે જાણની આશ. ૯૫
એમજ જન આ દેશના, ગુણ પોતાના ગાય;
અવગુણ અન્યો અન્ય કહિ, બે મર્કટ મુખ થાય. ૯૬

ચોપાઈ.

નિર્ધન એક હતો નર નિત્ય, વન વિચર્યો સુત નારિ સહીત;
ધરિ તપ બેઠાં રાખી ધ્યાન, દેવે પછિ દીધાં વરદાન. ૯૭
ઉમર માંહિ અકેકિજવાર, ઇચ્છા ધરિ કરજો ઉચાર;
ઇચ્છા પૂરણ કરીશ એજ, અધિક ન આપું કશો અવેજ. ૯૮
પ્રસન્ન થઈ પાછાં જ્યાં જાય, રસ્તામાં દીઠો કોઇ રાય;
તેની રાણી થવા તતખેવ, દીલમાં સ્ત્રીયે સમર્યા દેવ. ૯૯
રમા ખરોખર પ્રગટ્યું રૂપ, ભાળીને લોભાણો ભૂપ;
ધણીયે મનમાં ક્રોધજ ધર્યો, ઇચ્છા કરિ એવું ઉચર્યો. ૧૦૦
રંડા રીંછડિ રૂપે થાય, તતક્ષણ તેમ થયું પળમાય;
પછિ રહિ પુત્ર પતીની પાસ, અંતરમાં ત્રણ થયાં ઉદાસ. ૧૦૧
પછિ કીધી પુત્રે ઇચ્છાય, પ્રથમ હતી તેવી તે થાય;
સંપૂરણ કદિ દેવ પ્રસન્ન, સંપવિના નહિ સુખ સંપન્ન. ૧૦૨
વળિ કહું વાત અલૌકિક એક, સાંભળી કરજો શોધ વિવેક;

વાડવ એક ગયો શિવપાસ, પ્રીતે પૂજ્યા શ્રાવણ માસ. ૧૦૩
દેવ કહે માગો વરદાન, બ્રાહ્મણ બોલ્યો ધરિને ધ્યાન;
જે ટાણે હું ચિતવું જેહ, તુરત મળે મુજને વસ્તુ તેહ. ૧૦૪
ત્રિનયન કહે જા તેમજ થાય, ઘણો હરખિ દ્વિજ ઘરભણિ જાય;
સ્મરતાં વસ્તુ જડે સાક્ષાત, ભેદજ જાણ્યો તેને ભ્રાત. ૧૦૫
તે પણ ગયો ત્રિલોચન સ્થાન, પૂજી શિવ પામ્યો વરદાન;
મારો વિર માગે જે પેર, બમણું તેથિ મળે મુજ ઘેર. ૧૦૬
દીધું એજ વચન મહાદેવ, તે પછિ ઘેર ગયો તતખેવ;
મોટે માગ્યા સાતજ માળ, આને ચાદ થયા તે કાળ. ૧૦૭
મોટે માગી પંદર ગાય, આને એથી બમણી થાય;
હય હાથી પાલખી પલંગ, સાંપડિયાં બે જણને સંગ. ૧૦૮
સંપ વિના ઇરષા થઈ ઉર, દેખી દાઝયું દીલ જરૂર;
મોટા કહે મારૂં ઘર આજ, અરધો અરધ બળો મહારાજ. ૧૦૯
તેનું અર્ધ બ બયું તતકાળ, આના બાળ્યા સમૂળા માળ;
મોટા કહે મુજ ઘરનાં જન, સૌનું ફૂટે એક લોચન. ૧૧૦
તેની આંખ એકેકી જાય, આનાં સગળાં અંધાં થાય;
હવે વિચારો એના હાલ, લક્ષ્મીમાં શો મોટો માલ. ૧૧૧

દોહરા.

સાંભળિ મનમાં શેઠને, સંપથિ થયો સ્નેહ;
લક્ષ્મી જોઈ લાજી ઘણી, ઉચરો અવસર એહ. ૧૧૨
સાંભળ નિર્ધન સાહતું, સો વાતે એક વાત;

ભાસે તુજને જે ભક્યું. તે તું લે સાક્ષાત. ૧૧૩
શામામાટે તું શેઠિયા, વરયો આવિ વનવાસ;
કીધું તપ શા કારણે, શું માગ્યું શિવપાશ. ૧૧૪

છપો.

પાણીની જો પ્યાસ, દૂધથી કયમ દુખ ભાગે;
હોય અન્નની ભૂખ, મૂખ મોતી કયમ માગે;
સુધરે લુણથી શાક, માંહિ સાકર શું કરવી;
આગથિ પાકે અન્ન, ફૂલમાળા કયમ ધરવી;
કહે કમળા નિર્ધનસાહ શુણ, જેનું કામ તે જે કરે;
તેં કીધું તપ ધન કારણે, સંપથિ ઈચ્છા શું સરે. ૧૧૫

સવૈયો.

મોર ચહે ઘનઘોર ઘટા, શશિ તેજ છટાથકિ શું સુખ પામે;
દર્શન ચંદ્ર ચકોર ચહે, ઘનઘોર ઘટા થકિ કેમ વિરામે;
દીપકસંગ પતંગ ચહે, નહિ ગંગ તરંગ થકી દુખ વામે;
નીરજ નીરથિ દૂર થઈ, નહિ ધીર ધરે કદિ ક્ષીરને ઠામે. ૧૧૬

દોહરા.

બેઠયું દુખ તેં ધનવિના, એ ન વિસારિશ આપ;
જો ચૂકિશ આ અવસરે, પછી થશે પરિતાપ. ૧૧૭
સાંભળિ નિર્ધન સાહની, કાયા ઉપજ્યો કંપ;

લક્ષ્મી લેવા લાગિયો, સજ થૈ આવ્યો સંપ ૧૧૮
વાત છેલિ તું વાણિયા, ઉર ધર ધરી ઉમંગ;
પછિ હું રસ્તે પરવરૂં, તું જા તેને સંગ. ૧૧૯
એક નગરિ ઉજાણપુરી, રાજા વિક્રમ રાજ;
નગરશેઠ નિમચંદજી, લાયક જેની લાજ. ૧૨૦
સુખ સંપત્તિ સુમાર નહિ, મહિમા બહુ જગમાંહિ;
હવેલિ ઘોડા હાથિયો, કસુર ન દીસે કાંહિ. ૧૨૧
વખત એક રજની વિષે, સુખસજ્યા મોઝાર;
પોઢ્યાં પિયુ નેં પ્રેમદા, ઈંદ્ર શચી અનુસાર. ૧૨૨
પલંગ રૂડા રંગનો, કરેલ મેનાકાર;
શોભે ઘર સૂવાતણું, ભાગ્ય તણા ભંડાર. ૧૨૩
કામ જડ્યા કંચન વિષે, ઝગમગ ઝાકઝમાળ;
તારા સારા તુલ્ય ત્યાં, દીપે દીપકમાળ. ૧૨૪
શેઠ કહે શુણ સુંદરી, પગ મારા પીડાય;
જો તું આપે જોરથી, તો સુખ શાંતી થાય. ૧૨૫
કામનિ ક્રોધ કરી કહે, નહિ એ કામ કરાય;
શું સુખ તમથી સાંપડ્યું, પ્રીતે આપું પાય. ૧૨૬
નથમાં મેં મણિ નિરખિયો, પટરાણીની પાસ;
ઉપજે જેથી અતિઘણો, પાવક વિના પ્રકાશ. ૧૨૭
તે લેવા તમને કહ્યું, હઠ કરિ વાર હજાર;
કહિ કહી થાકી કાનપર, લિધી ન વાત લગાર. ૧૨૮
માગી ચીજ મળે નહીં, નિષ્ફળ મોટું નામ;

શું કરૂ તારી સાહિબી, કાંઇ મારે નથિ કામ. ૧૨૯

ચોપાઈ.

શેઠ કહે સાંભળ ધરિ મૂખ, મણિ જે દિન તેં માગ્યો મૂખ;
જગમાં શોધ્યુંછું જતનથી. મણિ એવો તો મળતો નથી. ૧૩૦
પૃથવીપતિની પત્ની પાશ, એ મણિની કયમ કરિયે આશ;
જો જાણું કાંઈ એની જોડ, કરૂં ખરિદ દઈ લાખ કરોડ. ૧૩૧
ન મળે તેનો નહિ ઉપાય, ઠાલો હઠ લીધે શું થાય;
હઠ કરિયે નિજ કુંપ હજુર, જેવી તેની શક્તિ જરૂર. ૧૩૨
કામનિ કહે ન મળે મણિ કેમ, જૂઠું કહિ સમજાવો જેમ;
જાણો હું ભોળી નહિ જાત, પરતું બધી કપટની વાત. ૧૩૩
જે નરનું પરસ્ત્રીમાં ચીત, પરણી સંગ ન બાંધે પ્રીત;
એમાં આવી અનેક વાત, જનમ દુઃખાણી મારી જાત. ૧૩૪
પૂર્વ જન્મનું પાપજ નડ્યું, પાનું તમ સાથે જે પડ્યું;
આપે જન્મ જનેતા જેહ, કર્મ ન આપે કોઈ પણ તેહ. ૧૩૫
ભવ પૂરો સુખ દુખથી ભરૂં, કશી ન આશા તમથી કરૂં;
સ્વપને હું નહિ પામી સૂખ, દૈવે મુજને દીધું દુઃખ. ૧૩૬

દોહરા.

મળિને મામા મામિયો, મળિ મારાં મા બાપ;
ભાઈ અને ભોજાઈએ, પરણાવ્યું આ પાપ. ૧૩૭
મામા મામી ભુમિમાં, પામ્યાં પાપે પાપ;
ભાભી પાપે પામિ ભે, ભે પામ્યાં મા બાપ. ૧૩૮

જે ખાશે તે જાણશે, શેર અટકણે અન્ન;
કદિ કન્યાનાં નહિ કરે, લખેશરીથિ લગંન. ૧૩૯
શેઠ કહે શેઠાણી તું, શા માટે ધર શોક;
મુખે જેટલા માગતું, રૂપૈયા દઊં રોક. ૧૪૦
સદાય મારૂં શિયળવ્રત, પડે ન પડતાં પ્રાણ;
મેણું પરસ્ત્રીનું મને, બહુ સાલે જેમ બાણ. ૧૪૧
એવાં કેમ તું ઊચરે, વાલી વાંકાં વેણ;
રાતાં આવાં રીસથી, ન ઘટે કરવાં નેણ. ૧૪૨
સુખમાં વશિયે સંપથી, ભામનિ ને ભરતાર;
મધુરે વચને માગિયે, સંપતિને અનુસાર. ૧૪૩
નારી તું પ્યારી ઘણી, અરધું જેવું અંગ;
મિલકત સઘળી માહરી, આપું તને અભંગ. ૧૪૪
તોપણ નિત્યે તું કરે, કારણ વિના કલેશ;
ચંદ્ર ન આવે ચપટિમાં, હઠ લે બાળ હમેશ. ૧૪૫
આપણ થકી અભાગિયાં, દેખી તેનાં દુઃખ;
સંગ્રહિયે સંતોષ તો, સદાય ઉપજે સૂખ. ૧૪૬
પામ્યો નહિ જે પગરખાં, દુખ પોકારે મૂખ;
પણ બીજાને પગ વિના, દેખી વિસારે દુઃખ. ૧૪૭
તૃષ્ણા ત્રાત્રી તેજ જન, હઇડે બળે હમેશ;
તૃષ્ણાથી ત્રિભુવન ધણી, લઈ ન શકે સુખ લેશ. ૧૪૮
ગુણિયલ વિક્રમ નૃપ ગયો, પંડે પાંડવ દેશ;
ઇંદ્રપ્રસ્થ અવલોકિને, કરવા લાગ્યો કલેશ. ૧૪૯

પરતાવો બહુ પામિને, બોલ્યો મેલી લાજ;
આ દોલતના આગળે, રાંક તુલ્ય મુજરાજ. ૧૫૦
દોષ કશો નહી દૈવનો, નહી મુજ ભલાં નશીબ;
ધરાવિ નામ ધરાપતિ, ગતિમાં રહ્યો ગરીબ. ૧૫૧
ગરિબી પોતાની ગણી, અતી અંતર ધરી આશ;
સેવે વિર વૈતાળને, દીનપણે થઈ દાસ. ૧૫૨

ચોપાઈ

તે માટે રામા તજ રોષ, સુખ નહિ લેશ વિના સંતોષ;
સુખ પીયરનું તું સંભાર, શરિરે વસ્ત્ર ન મળતું સાર. ૧૫૩
કરતી મજુરી જેવાં કામ, વળિ ઘડિયે ન મળે વિશ્રામ;
એથીતો સુખ અદકું આજ, કિંકર કરે હુકમથી કાજ. ૧૫૪
ભામનિ સુણિ થઈ ક્રોધ ભરેલ, જાણે જળ રેડ્યું તાતે તેલ;
મારાં દુર્બળ મા ને બાપ, એ મેણું મુજને કયમ આપ. ૧૫૫
કુવે પડું જીવ દઉં તતકાળ. વિખડાં વાટિ પિયું વિકરાળ;
કુટે શીશ કરે પાખંડ, પાપણિ બોલે વચન પ્રચંડ. ૧૫૬
વળતી શેઠ વિચારે વાત, જુવતી મૂર્ખ જનાવર જાત;
સમજાવ્યો સમજે નહિ ન્યાય, માર વિના મારગ નહિ થાય. ૧૫૭
ડર દેખી પશુ કરે વિચાર, પણ ન વિચારે નિરલજ નાર;
શિક્ષા કરી વળિ થાશે શોક, ક્રોધી મુજને કેહેશે લોક. ૧૫૮
ધીરજ તે માટે મન ધરૂં, ચાર ઉપાય ચતુર થઈ કરૂં;
સામ દાન ને ભેદ ભણાય, પછિથી ચોથો દંડ ઉપાય. ૧૫૯

સમજાણુ દેવી સામ તે, દેવો લાલચ દામ.
ભેદ ભય ઉપજાવવો, દંડ સજે સંગ્રામ. ૧૫૦
નારી મારી વાત શુણ, સારી ધારી સ્નેહ;
મળવો ફરિ આ મુલકમાં, દુર્લભ મનુષા દેહ. ૧૫૧
આયુષ તો વળિ અલ્પછે, ઘડિ ઘડિ ઘટતું થાય;
પછિ તે પળ નહિ પામિયે, જે પળ વીતી જાય. ૧૫૨
માટે મોટું મન કરી સદાય રહિયે સાંત;
કોઈ વખત કરિયે નહીં, ક્લેશ બુદ્ધિ કલપાંત. ૧૫૩
એરોતે અતિશય કર્યો, શેઠે સામ ઉપાય;
કાન ધરે નહિ કામની, શી રીતે સમજાય. ૧૫૪
મન માન્યાં આગળ મુક્યાં, ચરણા ચોળી ચીર;
સામું ન જુવે સુંદરી, જેયમ વિતરાગી વીર. ૧૫૫
તારૂણિ છેક ન તાણ તું, તાણે તૂટી જાય;
સ્નેહ તુટે તો સાંધતાં, વચમાં ગાંઠ વળાય. ૧૫૬
તજશું જો તમને અમે, કરશો શું પછિ કાજ;
પસ્તાશો બહુ પ્રેમદા, માટે માનો આજ. ૧૫૭
એમ કહી અવળે મુખે, સૂતો રાખી રીસ;
અંક ફર્યાં જેયમ એ ઘડી, ત્રસઠના છત્રીશ. ૧૫૮
તોપણ રહિ નહિ તે વળી, બકવા કરતી બાળ;
સુણતાં દિલમાં શેઠને, ઝાઝી પ્રગટી ઝાળ. ૧૫૯
બહુ કહ્યું જે બોલ નહિ, ધરિશકતો નથિ ધીર;
તોપણ મારે તારૂણી, તિક્ષ્ણ વાયક તીર. ૧૭૦

શેઠ ઉઠી સોટી લઇ, માર્યા પૂરણ માર;
બાળા તોપણ બોલતી, લે નહિ થાક લગાર. ૧૭૧
પછિ ઘરના પાડોસનાં, આવ્યા લોક અધિક;
સૌ ઠપકો દે શેઠને, કામ ન કીધું ઠીક. ૧૭૨
દિલ સંભારી દેવને, નર નાંખે નિશ્વાસ;
બેઠો આવી બારણે, અંતર થઇ ઉદાસ. ૧૭૩
મૃત્યુક માગે મુખથકી, પરમેશ્વરની પાસ;
સંપ વિના સંપત્તિપતિ, તજિ જિવતરની આશ. ૧૭૪

ચોપાઈ.

વળિ ત્યાંતો કૌતકની વાત, નજરે ત્યાં નિરખી સાક્ષાત;
પરદેશી નરને વળિનાર, સુતાં ઓટલે શેઠ દુવાર. ૧૭૫
પિયુના પ્યારી ચાંપે પાય, હેતે વાત કરી હરખાય;
ઘરૂણી પ્રીત જણાવે ઘણી, ધન્ય જન્મ મન ધારે ધણી. ૧૭૬
સ્વામિ કહે સુંદરી શુણ આપ, બહુ ધનવંતો છે તુજ બાપ;
ત્યાં જઇને સુખથી વસ તુંય, દુખ સુખથી દિન કાઢિશ હુંય. ૧૭૭
શામાટે દુખમાં મુજ સંગ, વશિ વણસાડે તનનો રંગ;
હું પામિશ સુખના દિન નવા, તો તુજને આવિશ તેડવા. ૧૭૮
નારિ કહે શુણિયે હો નાથ, હું નહિ તજું તમારો સાથ;
ભોગવું સુખમાં આવી ભાગ, દુખમાં કરૂં તમારો ત્યાગ. ૧૭૯
પરી ઠરૂં પ્રભૂની ચોર, કયાં તે છૂટું કર્મ કઠોર;
વસું વિજોગે દિન એટલા, જીવવું જગમાં દિન કેટલા. ૧૮૦

જગપણ સત્ય ઘણામાં ઘણું, તેતો ધણિ ધણિયાણી તણું;
પિયરતણી પાલખી દુખકાર, સસરાની શૂળી સુખકાર. ૧૮૧
એમ કરે વાતો અતિઘણી, જાણે એજ ઉનાળનાં ધણી;
સુણિ સુણિ શેઠનું અંતર બળ્યું, સુખ આવું સ્વપને નહિ મળ્યું. ૧૮૨
અતિ ધિક ધિક મારા અવતાર, સુખથી નહિ માંડ્યો સંસાર;
આ ધનમાં અંગારા પડો, હે પ્રભુ સંપ મને સાંપડો. ૧૮૩
જે સુખમાં આખ જણ વસે, એ સુખ વિક્રમને નહિ હશે;
જીવતર ધન્ય એનું જગમાંહી, એથી સુખ નથી અધિકું કાંહિ. ૧૮૪

જીવતર વિષે છપો.

રહે શરીરમાં રાગ, વ્યસન આવી કોઈ વળગ્યું;
થયો ન વિદ્યાભ્યાસ, કરજ છુટે નહિ અળગું;
વસે કુટુંબ કુસંપ, ક્લેશ કામનિ નહિ છાંડે;
પાપી પુત્ર કુપાત્ર, પુત્રી બાળાપણ રાંડે;
અહોનિશ વસવું ઉદ્યમવિના, તષ્ણા અધિક અપારછે;
આ જગમાં એવા પુરષના, જિવતરને ધિક્કારછે. ૧૮૫
રાગ રહિત તન રહે, અધિક વિદ્યા અભ્યાસી;
પાળે આજ્ઞા પુત્ર, સદા પરઆશ નિરાશી;
મધુર વાચ માનની, કરજ શિરપર નહિ કોડી;
ચિત્ત સદા સંતોષ, પ્રીત સજ્જન સંગ જોડી;
વળિ દિવસ દિવસ વધતો દિસે, સંપ કુટંબી વર્ગમાં;
પછિ તે પછિ હું નવિ પ્રીછતો, સરસ કાંઈ સુખ સ્વર્ગમાં. ૧૮૬

દોહરો.

સગળાં સંકટ સાંખિયે, કાઢિ કર્મનો વાંક;
ભૂંડી જેની ભારજા, એ દુખ આડો આંક. ૧૮૭

રાગવેરાડી.

ભાઈઓ જેની ભારજા ભુંડીરે, તેને પીડ અંતર ઉંડી; ટેક
લાજતજીને લડાઈ કરે નિત્ય, ભાળવા લોક ભરાય;
સારા મનુષ્યના ઘરનું વગોણું, જોણું જગતને થાય. ભા. ૧
જેમ બિલાડી ઉંદરને જુએ એમ, નાથ સામાં કરિ નેણ;
પગથકી પ્રગટે માથા લગી એવાં, વાંકાં કાઢે વેણ. ભા. ૨
ચાર ઘડી પીયુ ચૌટે ટળે ત્યારે, સુખ બંનેને થાય;
ઘડિયે આવીને ઘેર બેસે ત્યારે, શેર લોહી સુકાય. ભા. ૩
પંડિત શાસ્ત્ર ભણેલ પુરાણી, મોટી સભામાં મનાય;
માન તજી મુરખીના મોઢાના, તેજ ટુંકારા ખાય. ભા. ૪
પીયુ થકીતો ધણીજ પોતાની, સમજણ જાણે સદાય;
દેવ થાકે તો મનુષ્યના મુખની, શોભામણે શું થાય. ભા. ૫
પહોર આઠ દિન પોઢીને ઉઠે, ચોંપે લડાઈનો ચાલ;
જો લડનાર બીજું ન જડેતો, પડતાળે પોતાનાં બાળ. ભા. ૬
સ્નેહકરી કદી સ્વામીની સાથે, બેશી ન બોલે વાત;
ધૂમાડાની પેઠે ધુંધવતી રહે, રોષભરી દિનરાત. ભા, ૭
જેને વીતી હોય તે નર જાણે, આણે બિજા અહંકાર;
ડહાપણ કેરો કોઈ દુનીઆમાં, ગર્વ ન કરશો લગાર. ભા. ૮

દોહરા.

પછી પરદેશી બોલીયો, ભાવ સહિત શુણ ભ્રાત;
દોષ ઘણા નર દુષ્ટના, તે તું જાણછ વાત. ૧૮૮
શેઠ કહે સાંભળ કહું, દુષ્ટ પુરૂષના દોષ;
તે મુજમાં તલ માત્ર નથી, રખે ધરે તું રોષ. ૧૮૯

રાગવેરાડી.

કહુંનર દુષ્ટની કાણીરે, શુણો સૌ સ્નેહજ આણી; ટેક.
મોડું વેહેલુ કામ સુધરે કે બગડે. માણસ માત્રની રીત;
પોતે કર્યું તેતો પાંશરૂં સમજે, નારીને મારે નિત્ય. કહુંનર.૧
સાસુ નણંદ દેરાણી જેઠાણીના, સાચા જુઠા શુણી બોલ;
વાંક વિના વનિતાને તજે તો, તે નરખરને તોલ. કહુંનર ૨
કાગડું ઘેર્યું ઘૂડ ફરે તેમ, ગોરી સદા ગભરાય;
ઘરનાં કરે સૌ દ્વેષ, ઘણેરા, તેથી જુદો નવ થાય. કહુંનર.૩
માનનીનું અપમાન કરે નિત્ય, ગાય નઠારી ગાળ;
તુચ્છ ગણી તિરસ્કાર કરે તો,તે નરનું મહો બાળ કહુંનર.૪
સાસરિયાની સાથે લડી, કાઢે રાંડ ઉપર તે રીશ;
સારા મનુષ્યની શિક્ષા ન માને,જેને રૂઠચા જગદીશ.કહુંનર.૫
સમજુનો ટંટો તુરત ટળે, કોઈ ઘરડું આવી કહે ઘેર;
ઉંહું કહે કે આડું જુએ તેનો, પાર આવે શો પેર. કહુંનર.૬
સ્વામી સાંભળતાં વાંક વિના આવી, કામનીને લડે કોપ;
સમજાવિને સમાધાન કરે નહીં,હીજડા જેવો હોય.કહુંનર.૭

પોતેતો ખાય પિયે ઘણું સારૂં, ને વસ્ત્ર ધરે શુભ રીત;
નારીને આપે નિત્ય નઠારૂં તો, કહો કેમ પ્રગટે પ્રીત. કહુંનર.૮
પીયરિયાં પટકૂળ ન પૂરે તો, સ્વામી કરે સંતાપ;
સાચું કહું છું એ કંથ સ્વરૂપે, પૂર્વ જનમનું પાપ. કહુંનર.૯

દોહરા.

વળિ પરદેશી નર વદે, જીવમાં રાખી જંપ;
બહુ મીઠું જો બોલીયે, શાથી વણસે સંપ. ૧૯૦
વિનય થકી વશ થાયછે, રાજાને વળિ રાંક;
કદી ન સૂઝે કોઇને, પણ પોતાનો વાંક. ૧૯૧
એમ કહ્યું એ અવસરે, ત્યાં નર એક નઠોર;
મિયાં નીસર્યો મારગે, ખરેખા ટંટાખોર. ૧૯૨
પરદેશી પ્રત્યે પછી, ભણે શેઠ ધરિ ભાવ;
બાલપણાથી વિનયથી, લે આને બોલાવ. ૧૯૩
પછિ તેણે ત્યાં પૂછિયું. સ્નેહે કરી સલામ;
સાહિબ ખુદનું નામ શું? ક્યા તેરે હે કામ? ૧૯૪

રૂચિરાછંદ.

સુત તેનો સાથે દેખીને, પૂછયું પુત્ર તુમેરાહે?
બહૂજ રીસ કરીને બોલ્યો, નહિ મેરા તો તેરાહે?
પુત્ર તમારાને પરમેશ્વર, અધિક અધિક આયુષ આલો;
મિયાં કહેજો મરજિ તુમારી, અબી ઇધર મારી ડાલો.૧૯૫
સાલમપાક શિયાળે કરશો, થાશે પુષ્ટ સરસ છોરા;

સુકા સુકા હમ લકડી હોગા, સાલે ક્યા લેતા તેરા?
માણસ સાથે માણસ બોલે, દોરિત કરે ન રહે મુંગા;
દોરિત તેરિ જહાનમમે ગઈ, અબ બોલિતો મારૂંગા. ૧૯૬

દોહરા.

પરદેશી સમજ્યો પછી, કાચ કઠણછે એહ;
જેનો જન્મ સ્વભાવજે, ટળવો દુષ્કર તેહ. ૧૯૭
પછિ તે પોતે શેઠ પણ, પ્રભુને કરી પ્રણામ;
લક્ષ્મી સાટે સંપને, જાચે આઠે જામ. ૧૯૮
સાંભળ નિર્ધનસાહ તું, અંતર ધરો ઉમંગ;
સંપતજી સંપત્તિનો, સ્વપને ન કરીશ સંગ. ૧૯૯
પૂર્ણ તારૂં તપ પેખિને, તુઠયા ત્રિલોચન રાજ;
તેં માગ્યું ધન તુચ્છ પણ, મને મોકલ્યો આજ. ૨૦૦
શુણિને નિર્ધનસાહ મન, નિશ્ચય થયો નિશંક,
સમજ્યો મહિમા સંપનો, ગણી રમાને રંક. ૨૦૧

ભુજંગી છંદ.

પછી સ્નેહથી સંપનો હાથ ઝાલ્યો,
લઈ સંપ સંગે ઉમંગેથિ ચાલ્યો;
જઈ દૂરથી જોયું પાછે નિહાળી,
ત્રિમે ચાલતી આવતી લક્ષ્મી ભાળી. ૨૦૨
પુછ્યું સંપને એજ ક્યા ચાલિ જાશે,
કહે સંપ તે આવશે તૂજ પાસે;

જઇ હું વસું જ્યાં ભલું સ્થાન જોઇ,
કરે વાસ લક્ષ્મી જુએ સર્વ કોઇ. ૨૦૩
પછી વેર તે મૂજ સાથે વધારે,
તજાવી મને સ્થાન પોતે પધારે;
કહું તૂજને આનથી એજ માટે,
કદી સંપ મેલીશમાં લક્ષ્મિસાટે. ૨૦૪
સદા બોલજે સ્નેહથી સારિ વાણી,
વધે સંપ સંસારમાં જેથિ જાણી;
ક્ષમા રાખવી સાખવી ભૂલ છોટી,
દયાથિ વળી રાખવી દૃષ્ટ મોટી. ૨૦૫
કદી ભ્રાત પુત્રો જુદા ભાગ માગે,
ભલે ભાગ લેતો નહીં સંપ ભાગે;
વસે એકઠા ને જુદાં દીલ જાણો,
નહીં સંપનૂં રૂપ એવું વખાણો. ૨૦૬
દિસે એકતા દૂરદેશે રહેછે,
કવી સંપનૂ રૂપ તેને કહેછે;
કહું મૂજ કુસંપનૂં શૂણ કાને,
જુદા વાદ તાણી જુદા ધર્મ માને. ૨૦૭
રહે દેશમાં એ થકી સંપ રૂઠયો,
તજો તેજ માટે વૃથાવાદ જુઠો;
રૂદેમાં રુચે તે તમે ધર્મ પાળો,
તજી દ્વેષ ટંટા બધા તુર્ત ટાળો. ૨૦૮

ધર્શ એક ધર્મો હરી જો કરેતો,
ન થાશે મનુષ્યે મથીને મરતો;
વડો કોઈ કૂટુંબીમાં મુખ્ય થાપો,
વળી નાતમાં મુખ્યતા એમ આપો. ૨૦૯
પછી તે તણી નિત્ય મર્યાદ પાળો,
નહી દેખશો તો દહાડો દુખાળો;
સામાધાનિ તે રાખશે સર્વ વાતે,
સદાકાળ તો પામશો સૂખ સાતે. ૨૧૦

દોહરા.

એ શીખામણ ઉર ધરી, સુણીને નિર્ધનસાહ;
સંપ સહિત ઘર સંચર્યો, અલખત મળી અથાહ. ૨૧૧
સંપે સ્ત્રિના શરિરમાં, પૂરણ કર્યો પ્રવેશ;
અમૃત દૃષ્ટી ઉપજી, વ્યાપ્યો સ્નેહ વિશેષ. ૨૧૨
સુખ બહુ પામ્યાં સંપથી, વિસ્તરિ કીર્તિ વિશાળ;
પ્રસન્ન પરમેશ્વર થયા, દુખહર દીનદયાળ. ૨૧૩
સંપલક્ષ્મી સંવાદ આ, જે સુણશે નરનાર;
સંપ પ્રસન્ન થયા થકી, સુખ લેશે સંસાર. ૨૧૪
ઓગણિસેંને આઠને, ભાદરવે ભરપૂર;
પૂર્ણ કર્યા કહિ પૂનમે, અધિક હરખ ધરિઉર. ૨૧૫
વાસી શ્રી વઢવાણનો, પ્રભુને કરી પ્રણામ;
શ્રીમાળી બ્રાહ્મણ સદા, દાખે દલપતરામ. ૨૧૬

ગરબી.

દેશમાં સંપ કરો રે સંપકરો. ટેક

હાંરે જે કોઇ સંપ તજીને સુખ માગે;
તેના સૂતેલા શત્રૂ જાગેરે; દેશમાં સંપ. ૧
હાંરે તજિ સંપ લડાલડી આવે,
તેમાં તુર્ત ત્રીજાને ફાવેરે; દેશમાં સંપ. ૨
હાંરે જે કોઇ વીઘા જમીન સારૂ લડતા,
રાજ ખોઇને રહ્યા હવે રડતારે; દેશમાં સંપ. ૩
હાંરે હજી હઇડે વિચારી નહીં જો શો,
ખરેખાતે છે હાથમાં તે ખોશોરે; દેશમાં સંપ. ૪
હાંરે તમે ટંટા ધરમના ટાળો,
જેજે પ્યારો લાગે તે ધર્મ પાળોરે; દેશમાં સંપ. ૫
હાંરે છળ દગા કપટ દો છોડી,
આખા દેશની થઇ આબરૂ થોડીરે; દેશમાં સંપ. ૬
હાંરે કરી સંપ કાંઇ હુંનર હલાવો,
ફરી દેશનો વખત ફેરવાવોરે; દેશમાં સંપ. ૭
હાંરે કોઇનું સારૂં દેખીને શીદ દાઝો,
તેને ખુડાડી મારવા ન ખાઝોરે; દેશમાં સંપ ૮
હાંરે વાંચો દલપતરામની વાણી,
પક્ષપાતવિના સત્ય પ્રમાણીરે; દેશમાં સંપ. ૯

સમાપ્ત.